

КРИЗОВІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРШОГО РОКУ

Дем'янчук Марина Афанасіївна
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку і фінансів
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(м. Одеса, Україна)*

Бурляй Аліна Павлівна
*доктор економічних наук, професор,
доцент Центру дослідження міграції
Варшавський університет
(м. Варшава, Польща)*

Україна є державою, що має вигідне географічне розташування, але межує на своєму сході із російською федерацією, яка весь час незалежного існування України намагалась зашкодити такому існуванню і завжди претендувала на території України (безпосередньо Донбасу та Криму), вчиняючи відповідні дії і в 1995 році, і в 2003 році. А в 2014 році, скориставшись нестабільністю політичного життя в Україні в результаті національно-патріотичних протестних акцій, ввели свої війська на території України. Незадоволеність керівника цієї країни та його жадоба до «історичних територій царської імперії» призвели до визнання незалежними, за допомогою нього і створених, так званих, Луганської та Донецької народних республік, та оголошення повномасштабного вторгнення в Україну, викликавши кризи у багатьох сферах економічної діяльності в Україні, зокрема серед інших гостро повстали питання фінансового характеру.

В першу чергу, повномасштабне вторгнення на території України викликало необхідність швидкого вирішення нагально-виникаючих воєнних та адміністративних питань в середині країни. Зокрема видатки державного бюджету зросли з 27,4% ВВП у 2021 році до 54,9% ВВП за 2022 рік [1]. Такий приріст значною мірою пояснюється суттєвим зростанням фінансування у 2022 році сектору оборони

та безпеки. Як результат, Державний бюджет України було виконано із найвищим за всі роки незалежності України рівнем дефіциту у сумі 914,9 млрд грн.

По друге, російська агресія викликала велику внутрішню міграційну кризу та зовнішню, переважно до країн Європейського Союзу, де зосередилась величезна кількість українців. На початок 2023 року в Україні офіційно зареєстровано майже 5 млн внутрішньо перемішених осіб [2], а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Майже 6 млн громадян України знаходиться під тимчасовим міжнародних захистом в країнах Європейського Союзу.

По третє, така агресія викликала величезні проблеми економічного характеру. Зокрема на початку військових дій в Україні можна було спостерігати проблеми логістичні, пов'язані з постачанням продуктів і одночасним їх подорожчанням (температура приросту індексу споживчих цін становив у 2022 р. за рік 26,6 % [3]). Одночасно у всіх містах України спостерігався дефіцит паливних матеріалів, такими як бензин та дизельне паливо, що супроводжувалось із стрімким підвищенням цін. Температура приросту індексу споживчих цін на палива та мастила становить в цілому за 2022 рік 69,4 % з піковим зростанням протягом травня та червня 2022 року (+22,8 та +21,3 % відповідно). Це в свою чергу викликало одночасне зростання цін на продукти в цілому за рік на 34,4 %.

Невиправдана та неспровокована агресія призвела до різкого розбалансування джерел і структур державних доходів та видатків. Спостерігається фактичне збільшення обсягів доходів на 37,8 % з одночасним зростанням обсягів видатків на 81,4 % [1]. Фактичне зменшення доходної частини бюджету спостерігається через зменшення надходжень податку на прибуток підприємств, а також акцизного податку ввезених і вивезених товарів. В умовах воєнного стану урядом негайно були вжито першочергові заходи щодо переорієнтування бюджету країни на військові цілі та здійснення найнеобхідніших соціальних, гуманітарних видатків, спрямованих на підтримку життєдіяльності населення та на підтримку внутрішньо переміщених осіб, а також забезпечення роботи критичної інфраструктури. Це спричинило в порівнянні із 2021 роком зростання майже у 9 разів видатків на оборону, які становлять приблизно 29,3 млрд євро, що становить 31,2 % ВВП. Також внаслідок масованих обстрілів потребували негайного

реагування сфера житлово-комунального господарства, видатки на яку з державного бюджету зросли у 3,2 рази.

По четверте, гостро постали питання працевлаштування в Україні через вимушеність часткового або повного зупинення економічної діяльності великої кількості суб'єктів господарювання. У 2022 році рівень безробіття оцінений на рівні 25–26 %, що відповідає загальній кількості безробітних у 3.2 млн осіб [4]. В умовах, коли велика частина видатків направлена на фінансування військової сфери, очевидним є просідання соціального забезпечення в країні, безпосередньо на виплату пенсій, соціальних виплат, виплат по безробіттю тощо. Після масованих атак на енергетичну інфраструктуру України во всіх регіонах можна спостерігати дуже складну ситуацію з постачанням електроенергії споживачам. Це змусило мешканців та підприємців шукати альтернативні, на відміну від центрального електропостачання, джерела електроенергії, що спровокувало придбання та завезення на територію України великої кількості генераторів світла, частина яких передалась країні як гуманітарна допомога.

І це не вичерпний перелік кризових проблем, з якими зіштовхнулися звичайні пересічні українці, підприємництво, місцева та державна влади. Цілий світ намагається допомогти Україні вистояти в цій загарбницькій війні і здолати більшість виникаючих проблем на місці, безпосередньо в Україні, надаючи військову, гуманітарну чи фінансову допомогу. Все це викликало явище певної залежності долі країни та її існування на політичній мапі світу від цих допомог, зокрема фінансової, яка становить у 2022 році значну частину ($\approx 27\%$) бюджетних коштів [1]. І як зазначають науковці [5], поступове оголошення та перерахування фінансової допомоги дозволяють покривати нагальні потреби. Фінансова допомога надходить не тільки у вигляді безповоротних і неоплатних грантів, але і у вигляді кредитів (табл. 1), які надаються на доволі пільгових умовах.

Складні ситуації вирішення адміністративно-воєнних питань, логістичних, енергетичних, гуманітарних, сприяли дуже швидкому та різкому падінню доходів державного бюджету, що призвело до недостатності коштів на виконання державою своїх функцій. В таких умовах уряди країн, представники міжнародних організацій та інституцій протягнули досить швидко фінансову «руку допомоги».

**Умови кредитування України за оголошеними кредитами
протягом 2022 року**

Країна	Загальна конвертована вартість (млн євро)	Строк погашення (років)	Річна процентна ставка (%)	Пільго- вий період (роки)
Канада	1 767,95	10	1,69	–
Франція	800,00	15	1,04	–
Німеччина	150,00	15	плаваюча*	5
Італія	200,00	15	0	7,5
Японія	597,90	30	1	10
Латвія	10,00	18,5	0**	4
Нідерланди	200,00	10	3,64***	4,5
Великобританія	576,30	18,5	0,25	5
США	498,26	35	0	–
ЄС (Комісія та Рада)	28 200,00	35	0	10
Європейський інвестиційний банк	2 000,00	35	0	–

Примітки: * плаваюча процентна ставка з можливістю конверсії на фіксовану ставку після повної виплати кредиту; ** одноразова комісія – 0,25 %, комісія та зобов’язання – 0,25 %; *** представлено стандартну процентну ставку, яка застосовується для макрофінансової допомоги, оскільки інше не зазначено

Джерело: складено авторами на підставі даних [5].

Проте який вплив може мати фінансова допомога України на майбутню післявоєнну фінансово-економічну стабільність країни, на її платоспроможність та фінансову незалежність залишається на даний час не дослідженим, оскільки рано чи пізно частину такої фінансової допомоги, яку залучено на кредитних умовах доведеться повертати і це буде додатковим тягарем не тільки на державний бюджет, а й на плечі нації, яка буде відбудовувати свою власну незалежну державу.

Список використаної літератури

1. Міністерство фінансів України. Діяльність. Бюджетна політика. Бюджет. Державний бюджет. Бюджет 2022. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 15.09.2023).

2. Operational Data Portal UNHCR. Ukraine refugee situation. URL: <https://data.unhcr.org/> (дата звернення 28.08.2023).
3. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Економічна статистика. Ціни. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cit.htm (дата звернення 28.08.2023).
4. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Демографічна та соціальна статистика. Ринок праці. Зайнятість та безробіття. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/gr.htm (дата звернення 28.08.2023).
5. Trebesch Ch., Antezza A., Bushnell K., Frank A., Frank P., Franz L., Kharitonov I., Kumar Bh., Rebinskaya E., Schramm S. "The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?" Kiel Working Paper, No. 2218. Kiel, 2022. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/data-sets/ukraine-support-tracker-data-17410/> (дата звернення: 15.08.2023).